

İnsana Şekil Veren Meslek: Öğretmenlik ve Nitelikleri

The Teaching As A Profession of Giving
Form to Human Being and its Necessary
Qualifications

Suat YAPALAK

Dr. Emekli Öğretim Üyesi

Özet

Eğitim, insanların davranışlarında kasıtlı, kendi yaşantısı yoluyla, isten-
dik, kalıcı izli değişiklik meydana getirme sürecidir. Bu tanımda; Kasıtlı:
plan ve program dahilinde. Kendi yaşantısı yoluyla: Kişinin sürecin içeri-
sinde var olması. İstendik: Eğitimin gerçekleştiği o toplumun beklentisine
uygun olması. Süreç: Öğrenmeler bir araya gelerek eğitimi oluşturmaktadır.
Bunun için de belli bir süre geçmesi gerekmektedir. Bu yüzden eğitim
bir süreç gerektirmektedir. Eğitim, insanın diğer varlıklardan, özellikle hay-
vanlardan farklılaşan özelliklerini vurgulamalıdır. Eğitim, çocuklara hayal
kurmayı (tahayyül) ve bu hayallerin nasıl şekillendirilmesi (tasavvur) gerek-
tiğinin metotlarını öğretmelidir. Eğitim, her bir istidadın (yetenegin) terbi-
yesine uygun bir yöntemle seçilmelidir. İnsan hayatının önemli bir bölümü
örgün eğitim kurumlarında geçmektedir. Öğretmenin eğitim sistemi içinde
ne kadar önemli bir işlevi yerine getirdiği hususunda hemen hemen herkes
hemfikir olsa da etkili öğretmenin kim olduğu ve özellikleri araştırmacılar
arasında tartışma konusu olmuştur. Çok sayıda insanı ilgilendirmesi okul ve
öğretmenlerin sorumluluğunu daha da arttırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Öğretmen, İnsan, Bilgi, Esma-i Hüсна

Abstract

Education is a process that makes a deliberate, willed and permanent marks in people's behavior through his or her own life. In this definition, the term 'deliberate' refers a plan and a programme, the term 'through his or her own life' refers to the existence and being of the human being himself/herself in the process personally; the term 'willed' refers to be in line with the expectations of the society and the term 'process' refers to the creation of education with the union of learnings. A certain period of time is required for this. Therefore, training requires a process. Education should emphasize the differentiating characteristics of human beings from other beings, especially animals. Education should teach children the imagination and the methods of how these dreams should be taken. Education should be chosen in a manner appropriate to the manners of each of the skills. An important part of human life is lived in formal education institutions. Almost everyone agrees that the teacher has an important function in the education system but who is the effective teacher and what are the characteristics of the effective teacher have been the subject of debate. The responsibility of schools and teachers is very high as it concerns a large number of people.

Keywords: *Education, teacher, human being, information, the divine names.*

Öğretmen Kimdir?

Halen yürürlükte bulunan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 43. Maddesinde, Öğretmenlik, Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini üzerine alan özel bir ihtisas mesleğidir. Öğretmenler bu görevlerini Türk Milli Eğitiminin amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak ifa etmekle yükümlüdürler. Öğretmenlik mesleğine hazırlık genel kültür, özel alan eğitimi ve pedagojik formasyon ile sağlanır.

Öğretim, öğrenmenin gerçekleşmesi ve bireyde istenen davranışların gelişmesi için uygulanan süreçlerin tümüdür. Bu süreçleri gerçekleştiren kişiye "öğretmen" denir. Öğretmen; belli konuları, belli bir gruba ya da kişiye öğreten ve davranışlarıyla öğrenen gruba örnek oluşturan kişidir. MEB'e bağlı eğitim ve öğretim kurumlarında çalışan öğretmenler, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabidir. Öğretmenler kamu görevlisi ve devlet memuru statüsünde çalışmaktadır. 657 sayılı kanuna göre öğretmenler, eğitim ve öğretim hizmetleri sınıfı olarak adlandırılan memur sınıfında yer almaktadır. Ülkemiz öğretmen yetiştirme bakımından 150 yıldan fazla bir geçmişe ve zengin bir deneyeime sahiptir.

Bizler için okul öncesinden üniversiteye kadar eğitimin her aşaması önemlidir. Tüm aşamalarda eğitim faaliyetini yürüten eğitimcilerin etkili olmak gibi bir zorunlulukları vardır. Etkili öğretmenin pek çok özelliği vardır. Öğretmenin bu özelliklerin hepsine birden sahip olması mümkün olmayabilir. Fakat ne kadar çoğuna sahip olunursa o kadar etkilidir.

Öğretmenin Nitelikleri

Aşağıda on bir başlıkta öğretmenin niteliklerini ele almaya çalışacağız.

1- Eğitim Liderliği: En Büyük Muallim (öğretmen) Hz. Muhammed (asm).

Eğitim liderliği ve en büyük muallimin Hz. Muhammed olduğu hususunda On Dokuzuncu Mektup'ta Mu'cizat-1 Ahmediye'nin Birinci Zeyli bu bize önemli ipuçları sunmaktadır.

- Rabbimizi bize tarif eden üç büyük, küllî muarraf (eğitici) vardır:
 1. Kitab-ı kâinatır. 2. Kur'ân-ı Azîmüşşandır 3. Bu iki öğreticiyi bize öğreten Hz. Muhammed'tir (asm).
- Örnek bir muallim (öğretmen) olarak Hz. Muhammed'in (asm) manevi şahsiyeti davasını insanlığa tebliğ amacıyla ilahi bir kalemlle yazılmıştır.
- Yeryüzü onun eğitim okulu, Mekke ve Medine sınıf ve sıraları olmuştur.
- O örnek muallim (öğretmen) (asm) manevi şahsiyeti, güzel ahlakıyla güzel yüzünün birleşmesi sonucu seçkin bir öğretmen olarak görünmektedir.

*Öğretim,
öğrenmenin
gerçekleşmesi ve
bireyde istenen
davranışların
gelişmesi için
uygulanan
süreçlerin
tümüdür.
Bu süreçleri
gerçekleştiren
kişiye "öğretmen"
denir.*

“Liderlik” kavramı bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirme, yönetme, yönlendirme, etkileyebilme becerisidir.

- O örnek muallim (asm) ileri sürdüğü tezlerini elindeki mucize dolu kitaba, Kur’ân-ı Kerim’e dayandırmaktadır.
- Lisânı ve anlatımıyla kâinat sırlarını, tılsımlarını keşfetmekte; insanın aklını sürekli meşgul eden,” Necisin? Nerden geliyorsun? Nereye gidiyorsun?” sorularını cevaplandırmakta olan büyük bir muallimdir.
- O örnek muallim (asm) insanlığa sunduğu öğretilerinde, kâinata, varlıklara, olaylara bakış açısı kazandırmıştır. Varlıkları birer dost ve kardeş şeklinde yorumlayarak, barış içinde yaşanabilir bir dünya portresi oluşturmuştur.
- O örnek muallim (asm) kâinattaki farklı hareketlere, çeşitlenmelere, değişimlere ve dönüşümlere anlam kazandırmış, kâinat kitabındaki varlıkları birer Rabbani mektup, Rabbimizi tarif eden birer ayeti (delili) Esmâ-i Hüsna’nın tecelli ettiği aynalar olarak tanımlamıştır.
- O örnek muallim (asm) Arap yarımadasındaki vahşi ve adetlerine muhtaassıp, değişime kapalı ve inatçı farklı farklı kavimleri kısa sürede değişime uğratmıştır.
- O örnek muallim (asm) toplumsal değişimin de örnek bir öncüsüdür.
- O örnek muallim (asm) dost ve düşmanlarının ittifakıyla güzel ahlakın tamamını şahsında ve en yüksek derecede gösterirken, aynı zamanda davranışlarında da en yüksek karakter, muallimlik vazifesinde en yüksek kişilik ve getirdiği dindeki ahlaka herkesten en fazla uyumuyla övgüye en layık hasletlerin sahibidir.

2- Eğitimde Liderlik Sırları: Vahidiyet ve Ehadiyet Aynası olmak

Vahidiyet varlık dünyası üzerinde genel olarak Allahın Birliğini gösteren mühür ve Ehadiyet de İlahi isimlerin her bir varlıkta ayrı ayrı yansıması demektir. Böyle bakınca:

- “Liderlik” kavramı bir grup insanı belirli amaçlar etrafında toplayabilme ve bu amaçları gerçekleştirmek için onları harekete geçirme, yönetme, yönlendirme, etkileyebilme becerisidir.
- Mesela karıncalarda ve arılarda liderlik önemli bir fonksiyondur.
- İnsan türünün lideri de nebiler (Peygamberler) dir.
- Son lider ise son nebi (peygamber) Hz. Muhammed’dir (asm).
- O’nun hayatına baktığımızda, içinden geldiği toplumun ve daha sonrasının günümüze kadar gelen asırlardaki tüm insanların vahşi ve inatçı davranışlarını, taassup içindeki adetlerini, kin ve düşmanlıklarını terk ettirip, yerini güzel ahlak ile doldurması, akılları, kalpleri, ruhları, nefisleri fethetmesi, hükmü altına alması ve yetenekleri en güzel ahlakla donatması gösteriyor ki, Hz. Muhammed (asm) bu alemin öğretmeni, medeniyetin üstadıdır.

- Hz. Muhammed'in (asm) en kötü şartlarda en mükemmel sonuçları elde etmesi, eğitim psikolojisi ve eğitim sosyolojisi bakımından örnek alınması gereken bir yöntem olarak kabul edilmelidir.
- Eğitimci her bir öğrenciyle birebir ilgilenmesi gerektiği gibi (Ehadiyet sırrı), alanındaki tüm öğrenciyle de ilgilenmelidir (Vahidiyet sırrı).
- Eğitimci öğrenci toplumundan hiçbir öğrenciyi dışlamaksızın, kapsayıcı bir tarzda her biriyle özel olarak ilgilenmelidir. Bir ışık gibi, hiçbir öğrenciyi ışığından hariçte bırakmamalı, öğrenci toplumunu aydınlatmalıdır (Nuraniyet sırrı).

3- Hazmedilmemiş ve Hazmedilmesi Zor Bilgi Telkin Edilmemelidir.

- Eğitimci, hazmettiği bilgiyi öğretmelidir. Hazmetmek kavramı araştırmak, incelemek, uygulamak, analiz etmek, sentezlemek, problem çözmek gibi anlamları içermektedir.
- Eğitimcinin "hazmetme" düzeyi, bilişsel açıdan, bir bilgiyi "bilme" basamağından başlayarak, beyindeki en üst düzey becerilere dönüştürebilmesidir ki, bu analitik düşünme, sentezleme ve değerlendirme düzeyini içine alan üst düzey becerilerdir.
- Öte yandan aynı bilgi, duyuşsal açıdan da hazmedilmelidir. Yani bilgiye karşı pozitif duygular göstermek ve sevgi beslemektir.
- Yine eğitimcinin bir bilgiyi hazmetmiş olması demek, o bilgiyi bilişsel ve duyuşsal beceriler yanında uygulama becerileriyle de takviye etmesi demektir.
- Gerçek hayatta uygulanmayan bilgi ezberlenmiş olur.
- O halde bir eğitimci, hayata geçirilen, yaşanılan bilgi sahibi olmakla, sahip olduğu bilgiyi hazmetmiş olur.
- En büyük hata, insanın kendisini hatasız zannetmesidir.
- İnsanları eğiten ve insanlara nasihat verenlerin manevi açıdan sorumlu olmamak için, öncelikle kendi nefsinin irşad etmesi, anlattıklarını yaşamaması gerekir.

4- Eğitimci Dengeli, Yumuşak Huylu ve Mütevazi Olmalıdır.

- Eğitimci, mübalağadan kaçınmalıdır.
- Çocuklara güzel bir davranışı ve doğru bir fikri benimseteceğim diyerek hakikat dışı konulardan bahsetmemelidir.
- Bir hakikati öğretirken de muhatabın kaldıracağı dozda sunmak, doğru zamanda, doğru kişiye, doğru yöntemlerle o hakikatleri iletmek gerekir.

*Eğitimci,
hazmettiği bilgiyi
öğretmelidir.
Hazmetmek
kavramı
araştırmak,
incelemek,
uygulamak,
analiz etmek,
sentezlemek,
problem çözmek
gibi anlamları
içermektedir.*

*Olgun olmayan,
yetişmemiş bir
eğitimci her şeyi
bilir havasındadır;
bu durumda
yapmacık
davranabilir.*

- Eğitimci ne kendisi inatçı olmalı ne de eğitim ortamlarında kaynağı “gurur” ve “kendini beğenme” olan inat duygusunun kullanılmasına izin vermemelidir.
- Hakikat savunucusu insafli bir eğitimci, inat damarını hakikati savunmada kullanmalıdır ki, buna “hakta sebat etmek” diyoruz.
- Kamil bir eğitimcinin kemalat sahibi olduğunun ölçüsü, küçüklük göstermesi; yani mütevazî olması ve davranışlarını tevazu ve mahviyet ile süslemesidir.
- Olgun olmayan, yetişmemiş bir eğitimci her şeyi bilir havasındadır; bu durumda yapmacık davranabilir.
- Oysa tevazu sahibi bir eğitimci her şeyi bilmeyebilir; “bilmiyorum” demekten çekinmez. Bilmediğini ise hemen araştırıp öğrenir.

5- Rekabet Ruhu ve Eğitim

- Eğitimde rekabet olur mu? Ya da eğitimciler birbirinin rakibi midirler? Bu sorunun cevabı hürriyet kavramının anlaşılma biçimine bağlıdır.
- İnsanın fitratında ilahi, manevi yüksek şeyleri elde etmek ve kazanmak arzusu için bir müsabaka eğilimi konulmuştur.
- İnsan türünde bir yenilenme (teceddüt) ve bir medenileşme gayreti vardır ve olacaktır.
- Bu yüksek amaçlara doğru yol alırken, hukuksuz davranışlara başvuracak şekilde didişme, sürtüşme, kavga, niza tarzı davranışlar olmamalıdır.
- Bunların olmamasının ve haksız rekabeti önleyecek çare ise şer’i hürriyet (özgürlük) ortamıdır. Bu da hukukta eşitlik, sistemde tam demokrasi ile olabilir.

6- Hasletler, (insanın yaradılışındaki huyu, tabiatı, mizacı) Yerli Yerinde İstihdam Edilmelidir.

- Eğitim değerleri, soyut kavramlar olarak değil, müşahhas, somut, uygulanabilir kavramlar değildir.
- Kavramların kullanıldıkları yerlere göre anlam değişmelerine dikkat etmelidir. Mesela;
- Bir amirin makamında işi gereği ciddi olması bir vakar değeriyken, aşırı tevazu gösterse zillet (hor görülme, horlanma, aşağılanma, alçalma) göstermiş olur. Aynı amir, evinde, ailesine karşı ciddi olsa bu defa kibir olur; zira aile içinde tevazu gerektir.
- Çalışmak güzel bir değerdir; çalıştıktan sonra sonuçlara razı olmak kanaattir, çalışma azmini artırır. Çalışmayıp mevcut malla yetinmek ise kanaat değil, himmetsizliktir.

- Bir işin gerçekleşmesi için şartlara uygun davranmak, gereklilik merdivenine basamak basamak tırmanmak ve sonuca razı olmak tevekkül iken, bu şekilde davranmayıp henüz şartların oluşması aşamasında tevekkül etmek tembellik göstergesidir.
- Tüm bunlar toplumsal değerlerin yerli yerinde kullanılması gerektiğini gösteren misallerdir. Eğitim, doğru değeri doğru yerde, doğru zamanda ve doğru kişilerle uygulamayı öğretmelidir.

7- Eğitiminin Kişisel Vasıflarının Kaynakları Esmâ-i Hüsnâ'dır.

- Eğitim Tasarımı, ilme (Mutlak bilgi) ve hikmete (Mutlak amaç) dayanmalı; tabiata konulan mükemmel sanat sisteminin manalarını eğitim amaçlarına yansıtan bir tasarımla gerçekleştirilmelidir.
- Eğitimi, alanıyla ilgili konuları ilim ve hikmet çerçevesinde sunmalı; kainattaki mükemmel sanat sistemine dayalı tasarımın Yaratıcısını akıllara göstermelidir.
- Eğitimi, alanıyla ilgili konuları cazibeli ve çekici hale getirmelidir.
- Eğitimi, mütebessim (ruhsal gülüşlü) olmalıdır.
- Eğitimi, davranışlarında lütuf ve kerem sahibi olmalıdır,
- Eğitimi, kendi eğitimcilik hünelerini tanıttırmalı ve kendini okul toplumuna sevdirmelidir.
- Eğitimi, merhamet ve faydalı olma ilkesiyle hareket etmelidir.
- Eğitimi, kendisine karşılıksız verilenlere karşı müstağni olmalıdır.
- Eğitimi, bakımlı, güzel yüzlü, cemal ve düşüncelerinde ve davranışlarında olgun ve kemal sahibi olmalıdır.
- Eğitimi, davranışlarında ve sözlerinde Allah'ın Mukaddir (ölçülendirici), Munazzım (düzenleyici) ve Musavvir (tasarlayıcı) isimlerine mazhar olmalıdır.
- Eğitimi, davranışlarında, konuşmalarında ve düşüncelerinde Allah'ın Alim (Bilgili) ve Hakim (doğru ve mantıklı) isimlerine mazhar olmalıdır.
- Eğitimi, yaşantısında Sani' (yapıcı) ve Kerim (ikram sahibi) isimlerine mazhar olmalıdır.
- Eğitimi, davranış ve sözlerinde Vedud (sevgi dolu) ve Maruf (yabancılık çekilmeyen) isimlerine mazhar olmalıdır.
- Eğitimi, davranış ve tutumlarında Mün'im (iyiliği ve faydası dokunan) ve Rahim (Merhametiyle muamele eden) isimlerine mazhar olmalıdır.
- Eğitimi, davranışlarında Hannan (şefkatle muamele eden) ve Mennan (güven verici) isimlerine mazhar olmalıdır.

Eğitimi, alanıyla ilgili konuları ilim ve hikmet çerçevesinde sunmalı; kainattaki mükemmel sanat sistemine dayalı tasarımın Yaratıcısını akıllara göstermelidir.

*Eğitimci sevme,
sevdirme, korkma
ve korkutma
gibi duyguların
kullanım
mantığında ölçülü
olmalıdır.*

- Eğitimci, kişiliği ve karakteriyle hem Muhib (seven) olmalı ve hem de Mahbub (sevilen) olmalıdır.

8- Öğretmenin özellikleri: I. Öğretmenlik ve Hamiyet Karakteri

- Eğitimci, hamiyet sahibi olmalıdır. Her türlü manialara karşı metin olmalıdır.
- Ümitsizlik, hamiyet değerinin virüsüdür.
- Hamiyet değerini yüksek düzeyde tutmanın yolu, marifet (bilgi) ve fazilettir.

9- Öğretmenin özellikleri: II. Sevdirme ve Korkutmada Ölçülülük

- Eğitimci sevme, sevdirme, korkma ve korkutma gibi duyguların kullanım mantığında ölçülü olmalıdır.
- Bir doğruyu yanlış bir yöntemle terviç etmek (yüceltmek), bir hakkı haksız bir yöntemle teşvik etmek, hakikate haksızlık olur.
- Çünkü hak olan, doğru olan şeyler kendilerini zaten anlatırlar; onları yanlış bilgilerle yüceltmeye çalışmak, mantığın ölçülerine terstir.

10- Öğretmenin özellikleri: III. Araştırmacılık

- Eğitimci, denizin dibindeki batık gemilerden hazine çıkaran gavvas (dalgiç) gibi, araştırmacı olmalıdır.
- Araştırmanın gereği olan zaman üstü kalmak, geçmişteki araştırmalardan istifade etmek, mantığın terazisiyle tartmak ve araştırma konusunun kaynaklarını göstermek ideal bir öğretmen özelliğidir.

11- Eğitimciler Dayanışmalıdır.

- Malumdur ki, her yerde ehl-i maarif, marifet ve ilim noktasında muhakeme eder.
- Nerede ve kimde marifet ve ilmi görse, meslek itibarıyla ona karşı bir dostluk ve bir hürmet besler.
- Hatta düşman bir devletin bir profesörü bu memlekete gelse, ehl-i maarif, onun ilim ve marifetine hürmeten onu ziyaret ederler ve ona hürmet ederler.
- Zira düşmanlık istisnadır. Hak ve hakikati öğrenmek ve öğrendiğini yaşamak ise asıl insani davranıştır.